

PÄÄKIRJOITUS: LIIKE

Giorgio Agamben on kirjoittanut hämmästyneensä huomattuaan, että vaikka liike on käsite, jolla on ollut valtava merkitys 1900-luvun poliittisessa ajattelussa ja toiminnassa, on kansallissosialistinen ajattelija Carl Schmitt oikeastaan ainoa, joka todella on yrittänyt määritellä sitä. Agamben tekee tästä kaksi johtopäätöstä: yhtäältä tämä liikkeeseen kuuluva hämmästyttävä epäselvyys vaatii jäsentämäänsä sitä tarkemmin ja uudelleen, toisaalta taas se tosiasia, että vain Schmitt väittää tietävänsä mitä liike on, tarkoittaa sitä, että meidän on suhtauduttava äärimmäisen epäilevästi ylipäätään koko liikkeen käsitteeseen ja ilmiöön.

Kun puhutaan liikkeestä, on usein ollut tapana aloittaa valittelemalla liikkeen muodostamisen ja jatkuvuuden vaikeutta tai jopa mahdottomuutta. Tämän puheen taustalle voi sijoittaa pettymyksen siihen, että liikkeen on nähty olevan poliittisen yhteisön ydin: kun yhdessäolomme ei enää perustu mihinkään luonnostaan jaettuun sukulaisuuteen, maahan tai edes kieleen, poliittisen yhteisön perustana on pidetty liikettä, siis sitä että joukko ihmisiä vaikuttuu tietyistä ideoista, tulee yhteen ja lähtee aktiivisesti liikkeelle. Vaikuttaakin siltä, että kaikkiin perinteisiin käsityksiin liikkeestä sisältyy oletus aktivoitumisesta, innostumisesta ja hengen kasvusta: ikään kuin ”elämä sinänsä” siis olisi epäpoliittista ja kaikki ihmisten toiminta (ihmisten ”varsinaisuus”, ”vastuullisuus” jne.) vaatisi tietyn operaation, jossa joukko tulee tietoiseksi itsestään, vaatimuksistaan, luokka-asemastaan tai esimerkiksi uhkaavasta kriisistä. Nykytilanteessa toisteltu hankaluus syntyikin pettymyksestä juuri tässä suhteessa: ranskalainen filosofi Jean-Luc Nancy on sanonut, että sana ”kommunismi” on ikään kuin muistomerkki länsimaista poliittista ajattelua luonnehtineelle halulle löytää yhteisölle perusta kaikkien erojen tuolta puolen, perinteisen kommunismin tapauksessa yhteisestä työstä.

Suurten liikkeiden ja niiden muistomerkkien jälkeiset liikkeet ovatkin siksi olleet erilaisia. Ne eivät ole siinä mielessä kansanliikkeitä, että ne yksinkertaisella tavalla muodostaisivat ”kansan” tai kokisivat olevansa sellainen. Pikemminkin liikkeitä motivoivat yksittäiset kamppailut, yksittäiset asiat – vaikka kyse olisikin niin sanotusti maailmanlaajuisista asioista, kuten taloudesta tai ilmastonmuutoksesta. Oleellista näille liikkeille on se, että ne tuntuvat syntyvän kokonaisvaltaisten ideaalien sijaan yksittäisistä, henkilökohtaisista ja suoraan koettavissa olevista ristiriidoista, epäoikeudenmukaisuuksista, lamauttavista tai voimauttavista tilanteista. Liikkeet perustuvat sille, että ihmiset itse alkavat toimia oman asemansa parantamiseksi ryhtymättä lähtökohtaisesti neuvottelemaan sen representaatioiden järjestelmän kanssa, jota totunnaisesti kutsutaan politiikaksi.

Jos siis on niin, että ajatus liikkeestä kuuluu yhteen sellaisen Schmittin ajattelussa kulminoituneen perinteen kanssa, jonka mukaan ihmisten elämä sellaisenaan on epäpoliittista ja vaatii päätöksen kautta tapahtuvaa rajanvetoa aktiivisen kansan ja sen ulkopuolen välillä, eikö koko liikkeen käsite siis pitäisi jättää tällaisen poliittisen ajattelun mukana. Miksi siis ylipäätään ajatella liikettä?

Aivan kuin monet muutkin poliittiset käsitteet, kuten vapaus tai oikeudenmukaisuus, myös liike on käsitteenä kaikkea muuta kuin neutraali. Kysymys liikkeestä on vapauden kysymyksen tavoin siinä mielessä erityinen ja pakottava, että haluttiinpa liikkeen käsitettä jäsentää tai ei, sitä koskeva ymmärrys syntyy, vallitsee ja vaikuttaa välttämättä. Yhteisön järjestyksen kannalta – olipa sitten kyse valtiosta tai biopoliittisesta hallinnasta – ihmisten liikehdintä nimittäin vaatii aina (valtion, pääoman, poliisin tms.) haltuunottoa ja erottelua, siis eräänlaista jäsenystä. Tällöin liikkeestä tulee aina epäilyttävä ja potentiaalisesti järjestystä uhkaava, eräänlainen monipäinen hirvitys. Jos tätä jäsenystä ei tehdä kriittisiä käsitteitä käyttämällä ja niitä luomalla, liikettä koskeva jäsenyys syntyy niin sanotun terveen järjen toimesta, mikä puolestaan tarkoittaa, että se näin tulee tukeneeksi vallitsevan järjestyksen vakautta.

Käsissäsi olevan *Tiede & edistys* -teemanumeron aiheena on siis liike. Numeron artikkelien alkujuuret palautuvat Tutkijaliiton vuoden 2014 kesäkouluun ja siellä pidettyihin esitelmiin.

Numeron kirjoituksia yhdistävänä tavoitteena on puhua poliittisista käsitteistä niiden ilmiöiden ja tapahtumien kautta, joissa näistä käsitteistä joudutaan kiistelemään. Usein liikkeitä määriteltäessä kysytään sitä, minkä puolesta liike toimii, mikä sen päämäärä on tai mitä liikkeelle lähteneet ihmiset tavoittelevat. Usein myös ajatellaan, että tämä päämäärä tai sen puute ratkaisee, miten liikkeeseen on suhtauduttava, mitä liikkeestä on ajateltava ja millainen tuomio liikkeelle on kirjoitettava. Tämän teemanumeron kirjoituksia yhdistää ajatus siitä, että liikkeet ja niiden päämäärät ovat yleisiä vain niiden hallitsemisen jälkikäisistä näkökulmasta. Ajatuksena on, että hallinnan rajoilla ja sen tuolla puolen tapahtuvien liikkeiden ja liikehdintöjen suhteen on aina kysyttävä, miten ne tulkitaan vallitsevan järjestyksen näkökulmasta ja kuinka tämä tulkinta on yhteisön järjestyksen ja liikkeiden hallinnan keskeinen ydin. Jos liikkeitä siis ohjaa jokin idea, niin idea tarkoittaa tässä vain sitä, että se katkaisee terveen järjen ja vallitsevan järjestyksen mukaisen asioiden kulun.

Teemanumeron kolme artikkelia ja yksi ”esittelyjä ja erittelyjä” -teksti onkin kirjoitettu välttämättä näkökulmaa, joiden kautta liikkeistä tyypillisesti tehdään yleisiä.

Yhtäältä liikkeet on usein tapana nähdä osana maailman yleistä, vastakkainasetteluista vapaata teknis-taloudellista edistystä. Tällöin kaikki liikkeeseen kytkeytyvät konkreettiset ilmiöt, kuten maailman tuotannon kasvaessa jatkuvasti suurenevat ekososiaaliset erot ihmisten elämisen edellytyksissä tai liikkumisen näennäisesti helpottuessa yhä mielivaltaisemmiksi muuttuvat rajat, ovat vain vähittäisen parantamisen kohteita, eivät muutosta tai uusia jäsenyyksiä vaativia ilmiöitä. Oleellista on huomata, että siellä missä edistysellinen ajattelu vaikuttaa ihmisoikeuksien ja yleisen edistyksen nimissä ajavan kaikkien yleistä etua ja mahdollistavan ihmisten liikkumisen vapauden, syntyy samaan aikaan rajoja, joiden vaikutusvalta ei rajoitu pelkkiin kansallisvaltioiden maantieteellisiin rajoihin vaan jotka leviävät kaikkialle tuottaen kansallisuuksiin sidottujen oikeusjärjestelmien välisiä oikeudettomia tiloja. Samoin voi panna merkille, että puhtaana tekniseksi käsitetty edistys, siis näennäinen vapauden lisääntyminen, onkin vain lisääntyvää kontrollia. Tekninen kehitys synnyttää tilanteen, jossa ihmiset voivat saada käsiinsä mitä tahansa ja päästä minne tahansa päätyttyä mihinkään kaiken läpäässeestä länsimaisesta kulttuuripiiristä poikkeavaan. Siitä poliittisesta voimasta, jonka ihmisten tyytymättömyys herättää, päästään eroon logistiikkaa kehittämällä – kenellä on oikeus valittaa kun kaikki on mahdollista!

Toisaalta liikkeet käsitetään usein henkiseksi ja kulttuuriseksi edistysellisyudeksi. Hannah Arendt on osoittanut, että liike ja vapaus liikkua todella ovat tärkeitä käsitteitä, jopa ”kokonaisuudessaan se mikä on poliittista”. Arendtin jalanjäljissä on kuitenkin tullut tavaksi liittää vapaus valituksen hengessä subjektin yksityisiin kykyihin, kantalaisittain arvostelukykyyn, joka on nähty poliittisestikin merkityksellisenä mahdollisuutena siirtyä toisen asemaan, ajatella ja esimerkiksi kokea yhteisöllisiä tunteita. Onkin esitetty, että itse asiassa koko länsimaisen ajattelun perinteen voi nähdä liikkeen ajatteluna: tarvitsevathan Platonin luolaan kahlitut juuri mahdollisuuden vaihtaa näkökulmaa ja nähdä siten totuus varjokuvien sijaan. Tällaisen liikkeen peruserä on, että on vaalittava ajattelun vapautta, yksittäisen ihmisen omatuntoa ja mahdollisuutta arvostella itsenäisesti.

On toki selvää, että maailmassa, jossa kaikki oleelliset ratkaisut vaikuttavat kätkeytyvän erilaisten teknis-taloudellisten järjestelmien sisään, tarvitaan kykyä ajatella kriittisesti, epäillä ja etsiä tietoa. Sikäli kuin liike näin käsitetään yleiseksi vaatimukseksi valistua, sivistyä ja edistyä, tällaisesta jäsenyyksestä tulee kuitenkin osa liikkeen hallintaa: sen näkökulmasta yksittäiset intressit, väkijoukkojen refleктоimaton tyytymättömyys, päättömät paot, ajattelematomat protestit ja reaktiot eivät kelpaa liikkeeksi vaan ovat roskajoukon ja rosvojen touhuja. Tällöin voisikin muistuttaa, että jos vapaus kerran on vapautta liikkua, kyse on hyvin konkreettisesta ja ruumiillisesta asiasta vailla yleiseksi mielletävissä olevaa päämäärää: Platonin luolan vankien on todella päästävä kahleistaan, ei vain muutettava ajatteluun.

— ARI KORHONEN & TERO TOIVANEN